

**Zenei alapfogalmak a tánc iránt
érdeklődőnek,
a kubai salsa és a bachata dalok
ritmusa és zeneisége**

Összeállította: Dr. Gyenes Kálmán
Elérhetőség: kalman.gyenes@rekt.szte.hu

Felhasznált szakirodalom (szövegrészeket illetve idézetek):

- Károly Róbert: Zeneelmélet és zenei formatan (Planétás Kiadó, 2000, Budapest)
- Esze Jenő: Zeneelmélet (Budapest - 1997)
- http://www.garabonciasiskola.hu/garabonciasiskola/sites/default/files/pp_2017/e-tanmenetek/szintetizator_keyboard/Kottagyujtemeny/Zene-Elmelet-Esze-Jeno.pdf
- Brockhaus Riemann: Zenei Lexikon (Zeneműkiadó, Budapest, 1985)

Előszó:

- A kubai salsa és a bachata zene ritmusának a megismertetése a célom, erről egyesek azt gondolják, hogy vagy *van* valakinek zenei hallása vagy *nincs*. Véleményem szerint a „zenei 1” kihallása *tanulható/fejleszhető* azok számára is akik „nem rendelkeznek” eredendően „ritmus érzékkel”. Három dolog kell hozzá: egy segítő, *rávezető módszer* + a kezdő ütemet *felismerni vágyó szándék* + *gyakorlás (hallgass értő és kereső füllel zeneszámokat)*.
- Ha a ritmust stabilan uralod az határozottságot és inspirációt jelenet, ha nem akkor a táncpartner vezetése során *bizonytalanná* válsz (frusztráció).

Néhány szó általában a zenéről:

A **hang** valamilyen rugalmas anyag folyamatos rezgésének az eredménye. Az egyenletes rezgés szabálytalan hanghullámot hoz létre, ezt *zörejnek* érzékeljük, az egyenletes rezgés szabályos hanghullámot hoz létre, ezt *hangoknak* érzékeljük. A zenei hangnak *négy alapvető jellemzője* van:

- a hang magassága,
- a hang időtartama,
- a hang intenzitása (hangerő), és
- a hang minősége (hangszín).

A **zene tartalma**: *hangokból, ritmusból, ütemekből, dallamokból* (harmóniák) és *zenei szünetekből* áll.

A **zene formailag** *motívumra*, ez a legkisebb lezárt zenei egység (a zene szava), *periódusra*, amely több motívumból építkezik és *témára* osztható, ez jól felismerhető, többször visszatérő dallam + az adott dallam variációi.

Aki többet szeretne tudni a zeneelméletről annak figyelmébe ajánlom Károly Róbert - kifejezetten táncosoknak írt – forrásként jelölt művét, amelyből közérthetően elsajátítható a zeneelmélet alapjai. E tárgyban még hasznos az alábbi „Zeneelmélet dióhéjban” című videó megtekintése:

I. A táncos szempontjából a zene fontos jellemzői:

a) A zenei **hangok időértéke**: beszélhetünk *egész-, fél-, negyed-, nyolcad-, és tizenhatod hangértékekről* azzal, hogy ismerünk még harmincketted- és hatvanegyed hangértéket is. Lásd: Khan Academy: 1. lecke

b) A **ritmus**: a zenében a *különböző hangértékű hangok sorának időbeli rendje*, egymáshoz való időérték viszonya.

- A ritmus illetve a ritmusérték alatt az egyes konkrét hangok időbeli terjedelmét értjük. A hosszabb és rövidebb hangértékek csoportosítása és a hangsúlyok helye eredményezi a ritmus változatos formáit. A zenei ritmus alapvető tulajdonsága a hangsúlyok rendszeres ismétlődése.

- Az európai konvenciók (szokások) eredménye, hogy a ritmusértékek páros osztódással szaporodnak, így a használt alapritmusértékek: egész-, fél-, negyed-, nyolcad-, tizenhatod-, harmincketted-, stb. (főszabály!), Az alapritmusértékeket fel lehet osztani a meghatározott darab egyenlő részre, például triola-hármas osztás, kvintola-ötös osztás, szextola- hatos osztás stb. (kivétel!).

- A ritmus a zene alapvető és legfüggetlenebb alkotóeleme, amely nélkül felismerhetetlen a dallam. A ritmus nem azonos a metrummal.

- **A ritmus fajtái:**

kötött ritmus: egyenletes lejtésű és szimmetrikus, mint az időmértékes versek ritmikus lüktetése,

kötetlen ritmus: a folyamatos beszédhez hasonlítható, szabadon, különféle hangidőértékekből áll.

- A **ritmusfolyamat** a kiemelkedő hangsúlyok (metrum) által ütemekre tagolódik. A különböző hangértékekből építkező **ritmusképletek** (a ritmusképletek zeneszámokként, a szerzők fantáziája miatt mindig különbözőek) kiválóan megérthető az alábbi – Kodály módszeren alapuló – prezentációból:

c) Az **ütem**: a táncritmusok esetében az *egyenletes és rendszeresen visszatérő hangsúlyok* teremtik meg a zene természetes lüktetésén keresztül az ütemek rendjét.

- Az ütemet latinul **taktus**nak is nevezik. Az ütemeket a XVII. század óta függőleges ütemvonallal választják el egymástól (nincs szubjektív ütem értelmezés, hitelesen és azonos módon játszható a zene vissza).

- A kottában a zeneművek elején látható az **ütemjelzés** mutatja az adott mű ütem beosztását, pl.: a salsa és bachata esetében a 4/4-es ütemjelzés azt jelenti, hogy az ütemben négy darab $\frac{1}{4}$ hang található (számolás: 1 – 2 – 3 – 4/ 1 – 2 – 3 – 4 stb.). A számláló azt mutatja, hogy *hány darab*, a nevező azt mutatja, hogy *milyen értékű* hangjegyek osztják egyenlő részre az ütemet. A $\frac{3}{4}$ -es ütemjelzés esetében az ütemben három darab $\frac{1}{4}$ hang található (számolás: 1 – 2 – 3/ 1 – 2 – 3/ stb.).

- A zeneszámon belül a ritmusok **időbeli zenei egységekbe** azaz ütemekbe rendeződnek, a 4/4-es ütem esetében ennek a zenei egységnek van **időbeli eleje** „zenei 1” és **időbeli vége** „zenei 4”. Az ütem az az időbeli egység, amelyen belül **hangsúlyos és hangsúlytalan ritmusok** követik egymást.

- A **4/4-es** ütemben általában az ütem első hangján van a hangsúly, ez a zenei 1 (a táncos ekkor kezdi az adott figurát vagy lépést).

- Az ütem **folyamatosan ismétlődik** az adott zeneszámban, átlagos tempó esetén általában 3-4 másodpercig tart.

- Az ütem lehet **páros ütem**, ekkor a tört számlálója páros szám (pl.: 4/4 – ezek a pop, rock dalok, néptánc) **páratlan ütem**, ekkor a tört számlálója páratlan szám (3/4- ilyen a blues zene, az ilyen zene hullámzik, ringat), **összetett ütem**, ez több különböző ütemfajta kombinációja: pl. bolgár ritmus (3/8 + 2/8 + 3/8): Kocsis Zoltán: Bolgár ritmus című videó

és **váltakozó ütem**, amely páros és páratlan ütemekből folyamatos váltakozásából áll (3/4 + 2/4 + 3/4 + 2/4 stb.).

d) A dallam (melódia) + a ritmus a zeneszám két központi eleme.

- A ritmus valószínűleg ősbibb, naturálisabb a dallam kulturáltabb „emberibb”. A ritmus önállóan is felléphet (pl.: ritmikus hangszerek útján), addig a **dallam mindig magába foglalja** a ritmust is.

- Minden zenei kultúrában vannak bizonyos ősi dallamtípusok, ezek egy része állandó melódiaalap marad.

- A dallam nem azonos a zenei témával, a **téma** egy- vagy többszólamú alakulat, amelynek az adott zeneszám formaépítkezésében döntő szerepe van. A témának is lehet dallama, de maga a téma nem dallam.

e) A tempó: a zene tempóját BPM = Beat Per Minute = **Ütés per perc** mértékegységgel mérik.

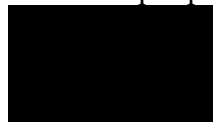
- Azok a zenék amelyekre **táncolnak** kb. 100-120 BPM-esek.

- Az **előadásra** - nem tánczenének - szánt zene viszont egész extrém tempóra is felgyorsulhat. A heavy, punk és sok egyéb modern stílust játszó zenekarok akár 160 BPM-mel is dolgozhatnak.

f) Tempó/kontratempó:

tempó: páratlan zenei ütések (1 - 3 - 5 - 7)

kontratempó: páros zenei ütések (2 - 4 - 6 - 8)

THE BASICS: Music, Timing, & Warm-Up Steps for Cuban Casino

<https://www.youtube.com/watch?v=1WW1FZ5GuDo>

BASICS OF RHYTHM FOR DANCING CASINO // "Salsa Cubana"

https://www.youtube.com/watch?v=vN8TE_hYeqo&t=6s

II. Általánosságban az európai és az amerikai könnyűzenei dalok struktúrája (compositio) – a táncos nézőpontjából:

Kiegészítő információ: A komolyzenei alkotásoknak, mint művészi, alkotói munkának vannak alapszabályai (pl.: <https://docplayer.hu/4964048-A-zeneszerzes-alapjai-schoenberg-arnold.html>), ehhez képest a könnyűzenei dalok (popdalok, slágerek) szerzésének/írásának is megvannak a maguk jóval egyszerűbb szabályai (a dal hangneme, dalszerkezet, dallam – dalszöveg – akkordmenet kapcsolódási pontjai, stb.).

Ahhoz, hogy táncosként minél jobban tudd értelmezni és megjeleníteni a dal hangulatát és ritmikáját minimális zenei ismeretekkel kell rendelkezni, legalább arról a zenei stílusról amit táncolsz.

Intro (bevezetés):

Ez általában egy bevezető dallam, amely felvezeti a teljes dalt. Gyakran hangulatában és ritmusában eltér a dal többi részétől.

- Az intro-nak jellegzetesnek kell lennie, hogy a hallgató az első néhány hangból megismerje a számot és ráhangolódjon a dalra.

- Lehet, hogy az intro egyúttal majd a refrén dallamához hasonlít, vagy maga a refrén.

Versszak/verze:

Ez alatt értjük a dalszöveg egyes versszakait és a dalszöveg versszakai alatti zenei témát. Általában minden versszak alatt ugyanaz a zenei kíséret megy. Az énekdallam nem feltétlenül ugyanaz, sőt jó, ha vannak benne eltérések, súlypont eltolódások. A versszak énekdallama szorosan összefügg a szöveggel, egymásra hatnak.

Refrén:

A könnyűzenében a dalok legfontosabb része, hiszen ezt hallgatja meg a hallgató a legtöbbször. Általában a refrén néhány jól kitalált mondattal, frázissal párosul a szövegben. Gyakran ezt jegyzi meg a hallgató. A refrénben csúcsosodik ki a szám mondanivalója. Mindenképpen különböznie kell a dallamának a verzétől, akár más akkordmenet, más hangnem is lehet. A refrén gyakran harsányabb érzést ad, mint a verze, a hangszerelése is hangosabb. Gyakran a verse dallama felfelé ívelő, aminek pszichológiai hatása a pezsdítés, az öröm, a kedv felcsigázása. A refrénnek úgy kell befejeződnie, hogy a következő verze elejéhez illeszkedjen.

Bridge:

Olyan zenei rész, amely két önálló rész között átvezeti a dalt. Általában rövidebb, mint egy verze, nem nagyon van benne szöveg, gyakran csak instrumentális. Például átvezeti a zenei dallamot egy gyorsabb, más karakterű dallamra illetve a dal következő részére.

pl: Led Zeppelin: Stairway to Heaven 5:35-nél néhány akkord felvezeti a gitárszólót

Szóló:

A könnyű zenében, különösen a rock zenében nagyon fontos rész. Itt mutathatja meg a gitáros, hogy milyen nagyszerű zenész, milyen virtuóz, milyen ötletes, milyen jó a technikája. Szólózni persze más hangszereken is lehet, billentyűs hangszereken, basszushangszereken, fűvösokon. A szóló alatt sokszor ugyanaz az akkordmenet megy, mint a verzében, sőt a szóló egy teljes versszakot átível. A szólózó ilyenkor elszakad a verze dallamától, de hangnemben, stílusban marad.

Outro (Befejezés):

A befejezése legalább olyan fontos, mint a kezdés. Lehet tükre az intrónak, ekkor az intro és outro keretet ad a zeneszámnak. Ekkor a dal energiája, intenzitása megnyugszik.

Tehát egy európai könnyűzenei dal felépülhet: intro – verze/refrén1 – verze/refrén2 - bridge - szóló – verze/refrén3 - outro

III. A kubai salsa és a bachata dalok zeneisége és ütembeosztása:

1. Meghatározó **zenei eszközök** a **kubai salsa** dalokban:

- *Conga*: nagytestű dob, amely alaphangszer. A dob mellett állnak és kézzel ütik. A rajta játszott ritmusképlet neve „tumbao” mely a salsa dalok egy lehetséges alapja.

- *Clave*: Két hengeres fából készült rúd, amely egymáshoz ütve jellegzetes hangot ad. Meghatározott ritmusképletet (pl.: son clave vagy rumba clave) ütnek vele, amely az egész zenekar zenéjének alapjául szolgál.

- *Cowbel/Campana*: Egy egyszerű kolomp, amelynek kiszédték a nyelvét. Átható és jellegzetes hangja van, amely szinte minden salsa zenében hallható, kötött ritmusképlet jellemzi, amelyet ütővel érünk el.

- *Maracas*: A latin-amerikai őslakos taino indiánoktól eredő nyeles „csörgő” felépítésű hangszer.

- *Timbales*: A katonai dob utódja a tánczenében.

- *Bongo*: Két viszonylag kisméretű dob, amelyen azt ujjal ütve játszanak.

- *Guiro*: Eredetileg tökből készült hangszer, amelynek oldalára rovátkákat vágtak és kiszárították. Ezeken a rovátkákon a fapálcát végig húzva jellegzetes hangot kapunk.

- *Chequeres*: Gömb alakú hangszer, a hangot a rajta található gyöngyszoknya hozzáütődése okozza.

- *Batá*: Jellegzetes alakú dob, az ülő zenész azon ölében elfektetve játszik.

- *Cajon*: Egyedi dob, amelyen a zenész ül és úgy üti. Hangskálája nagyon széles.

- *Guitár*: Több fajtája van, változó a húrok száma, a hangszer mérete és formája. A spanyol hódítók öröksége.

- *Pandereta*: Csörgődob, amely eredetileg fa keretre húzott kecskebőrből készült. Kézben tartva és kézzel ütve szólaltatják meg.

Egyéb hangszerek is megtalálhatóak a salsában, mint zenében ilyenek a zongora, trombita, szaxofon, stb.

2. A kubai salsa dalok **zeneisége és struktúrája** (nagyon lényegre törő kérem megnézni többször!):

Musicality for dancers: strukture of salsa tune basic 1. by Joaquin Arteaga

3. Meghatározó **zenei eszközök** a **bachata** dalokban:

- *Bongo*:

Bachata bongo rhythms (Derecho, Majao, Mambo) tutorial

- *Guiro* (+ bongo):

Derecho, Majao, Mambo basic rhythms on guira – Bachata Academy

- *Lead guitar, rhythm guitar* (ritmus gitár) és *bass guitar*:

Dream guitar improvisation class – Bachata Academy

4. A bachata dalok **zeneisége és struktúrája** (nagyon lényegre törő kérem megnézni többször!):

Marius&Elena: Bachata musicality for dancers

Carlos Suarez: Bachata music theory for dancers

5. A kubai salsa és a bachata **4/4-es ütemű** zene és tánc, azaz négy azonos hosszúságú negyed hangérték folyamatos ismétlődéséből áll (1/4-1/4-1/4-1/4/ és 1/4-1/4-1/4-1/4 és ...stb.), azaz rá tudsz számolni, hogy 1-2-3-4/1-2-3-4 ...stb.

- Azonban a táncban az **alaplépések terjedelme** miatt (a pontozást/szünetet is beleértve egy alaplépés 8 db lépésből áll) *két 4/4-es ütemet „összevonunk”* és így rászámolunk **1-2-3-4 – 5-6-7-8**, azzal a megkötéssel, hogy a zenei 4. és 8. ritmusra a táncos szünettel kivár vagy pontozva lép, a többi ritmust pedig kilépi.

- A két „összevont” 4/4-es ütem esetében az első 4/4 ütem kezdő ritmusa a „**hangsúlyos zenei 1**”, még a második 4/4 ütem kezdő ritmusa a kevésbé hangsúlyos (zenei 5).

- A „hangsúlyos zenei 1” kihallásában általában segít egy **visszatérő/ismétlődő mögöttesen hallható dallamsor**, amelynek kezdő felütése a zenei 1-nek felel meg, a ffi ekkor lép bal lábbal illetve a hölgy jobb lábbal. Ennek felismerésében segítenek a IV. pontban található gyakorló videók.

6) A európai, amerikai dalokhoz képest a **kubai salsa és a bachata zeneszámok sajátosságai:**

Általánosságban elmondható, hogy a kubai salsa valamint a bachata zenei struktúráját is az intro – verze/refrén1 – verze/refrén2 - verze/refrén3 – outro felépítés jellemzi azzal, hogy:

- A dal első részében: az énekes bevezeti a témát (**téma**), azaz a **dal szövegét egyben előadja**, azaz bevezet a dal mondanivalójába.

- A dal második részében (**montuno**): az énekes kiragad egy szövegrészt a dalszövegből és azt átadja a kísérő kórusnak, a kórus válaszol, az **énekes improvizálni kezd, kórus ismét válaszol** (többször ismétlődik).

- A dal harmadik részében (**mambo**): teljes energiával megérkeznek a hangszerek (instrumentumok), rezések, ütősök uralkodnak (erősek, agresszívek), a **dal energiája tetőponton**, zenei „robbanás” érezhető. A haladó táncos szempontjából ezt a részt a footwork (lábmunka) uralja.

pl. Marc Anthony: Contra la Corriente

intro: 0:13

bridge: 1:24 és 1:46

montuno rész: 3:50

mambo rész: 5:20

outro: 6:40

Általánosságban a bachata zenei struktúráját is az intro – verze/refrén1 – verze/refrén2 - verze/refrén3 – outro felépítés jellemzi azzal, hogy a számokban rendszeresen találunk „**bridge**” és „**break**” elemeket. A break esetében a számokban folyamatosan ismétlődő ütemek „megtörnek”, azaz az ... 1-2-3-4-5-6-7-8 - 1-2-3-4-5-6-7-8 - 1-2-3-4-5-6-7-8 ... stb. ismétlődés az alábbi lesz:

... 1-2-3-4-5-6-7-8 - 1-2-3-4-5-6-7-8 – **1-2-3-4** - 1-2-3-4-5-6-7-8 ...

Romeo Santos: El Chaval de la Bachata - Canalla

Példa a bridge-re: 0:17 vagy 1:45-nál

Példa a break-re: 0:50 vagy 2:18-nál

Grupo Extra: Me Emborrachare (Official Video) (Bachata) Példa a bridge-re: 1:08 vagy 2:20-nál

Jay Ruiz - Quiero Hacerte el Amor

intro: 0:34-ig,

break: 1:8

break: 1:22

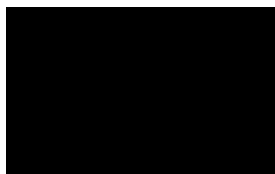
break: 1:40

outro: 3:22-től

IV. Kubai salsa és a bachata zeneszámok gyakorló videói:

Kubai salsa zeneszámok számolással, azaz **1-2-3-4 – 5-6-7-8** folyamatos számolást hallasz. Ha magadban ismétlődően és folyamatosan számolsz, előbb-utóbb hallasz egy **visszatérő/ismétlődő** mögöttesen hallható **dallamsort**, amelynek kezdő felütése a zenei 1-nek felel meg.

Ritmica Cubana: Uno dos tres ...,

Grupo Latin vibe: La LLave

Ismael Rivéra: Bomba de Navidad

Joe Arroyo: La Rebellion

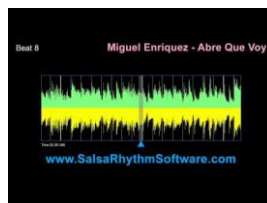
Wayne Gorbea: Coge El Gusto

Luis Enrique: Yo No Se Manana

Miguel Enríquez: Abre Que Voy

Bachata zenezámok számolással, azaz **1-2-3-4 – 5-6-7-8** folyamatos számolást hallasz. Ha magadban ismétlődően és folyamatosan számolsz, előbb-utóbb hallasz egy *visszatérő/ismétlődő* mögöttesen hallható *dallamsort*, amelynek kezdő felütése a zenei 1-nek felel meg.

Domenic Marte: Ven Tu

Prince Royce: Soy El Mismo

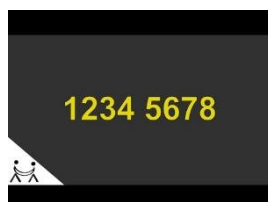
Bachata de Amor: El Rubio Loco

Distrito Zero: Sabor a Menta

Toque d' Keda: Lamento Boliviano

Prince Royce: Stand by Me (feldolgozás)

Összegezve:

1. Általában a zeneszámnak van egy **íve**, amely csúcspontja jelenti annak kiteljesedését, az energiák maximumát. A latin zenében ez szinte rendszeresen megtalálható, lásd Marc Anthony:

Contra la Corriente (mambo rész: 5:20). A táncos esetében ez akár tánctechnikai elemben, a mozgás intenzitásában, a mozgás részletgazdagságban, akár lábmunkában kerül kifejezésre.

2. Egy táncal foglalkozó számára a zene *elemeinek*, továbbá egy *zeneszám általános felépítésének* alapvető ismerete segítséget nyújt az adott **tánc koreográfiájának a felépítésében**, azaz a harmóniák, ritmusok értelmezésében és ezeknek a táncos mozgásában történő megjelenítésére pl.: a zenei szünet a táncban „kiállásban/pózban kerül megjelenítésre.

3. A kubai salsa zeneszámokban a **zenei „1”** és a **zenei „5”** soha nem cserél helyet, ezzel szemben a bachata dalok komponálói gyakran – egy számon belül – többször (pl. kétszer, háromszor) is élnek az **ütemváltással**, ami a táncos számára egyrészt a zeneszám interpretálást megnehezíti, másrészt kihívás a hallás, és a vezetés/követés szempontjából.

4. A salsa dalok esetében találkozhatunk például rövid, néhány ütem hosszú jellemzően **reggaeton, afro** vagy akár **timba** zenei betéttel, ekkor értelemszerűen e tánc alaplépéseit, stílusát kell használnunk a táncunkban. A „**mambo**” rész az adott zeneszám csúcspontja, ekkor a hangszerek intenzitása a maximumon van, ezt jellemzően a táncos impovizált, dinamikus test és lábmunkával kíséri.

5. A bachata dalok interpretálásában jelentősége van **intro**/autro résznek, a hangzásvilág megjelenítése jellemzően fluid, lágy egybefolyó mozdulatokkal történik, találkozhatunk zenei **szünetekkel** (megjelenítése a póz vagy kiállás), a „**majao**” ritmus esetén a táncos jellemzően a hangsúlyos ütemeket használja azaz 1-2-3-4 stb., azonban a „**derecho**” ritmus esetén a táncos a hangsúlyos és hangsúlytalan zenei ütemet is használja, jellemzően a footwork helye (1 és 2 és 3 és 4 és stb.).

Köszönöm a figyelmet!